

**EU's retningslinjer
om fremme og beskyttelse af
religions- og trosfrihed**

I. Indledning

A. Begrundelse for indsatsen

1. Retten til tanke-, samvittigheds-, religions- eller trosfrihed¹, der almindeligvis omtales som retten til religions- og trosfrihed, er en grundlæggende rettighed for ethvert menneske. Som en universel menneskerettighed sikrer religions- og trosfrihed respekten for mangfoldighed. Fri udøvelse heraf bidrager direkte til demokrati, udvikling, retsstatsforhold, fred og stabilitet. Krænkelser af religions- og trosfriheden kan forværre intolerance og udgør ofte de første indikatorer for potentiel vold og konflikter.

2. Alle personer har ret til at give udtryk for deres religion eller tro alene eller sammen med andre, offentligt eller privat, ved gudsdyrkelse, udførelse af rituelle handlinger, overholdelse af religiøse sædvaner og undervisning uden frygt for trusler, diskrimination, vold eller angreb. Personer, der ændrer eller afsværger deres religion eller tro, og personer, der nærer ikketeistiske eller ateistiske overbevisninger, bør ligeledes beskyttes ligesom personer, der ikke bekender sig til nogen religion eller tro.

3. Krænkelser af religions- og trosfriheden, der begås af både statslige og ikkestatslige aktører, er udbredte og komplekse, og de berører mennesker i alle dele af verden, inklusive Europa.

---

¹ Jf. artikel 18 i FN's menneskerettighedserklæring og artikel 18 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder.

B. Formål og anvendelsesområde

4. I forbindelse med fremme og beskyttelse af religions- og trosfrihed følger EU princippet om alle menneskerettigheders universelle, udelelige, indbyrdes forbundne og indbyrdes afhængige karakter, hvad enten det er civile, politiske, økonomiske, sociale eller kulturelle rettigheder.
5. I overensstemmelse med de universelle og europæiske menneskerettighedsstandarder² forpligter EU og dets medlemsstater sig til at respektere, beskytte og fremme religions- og trosfrihed inden for deres grænser.
6. Med disse retningslinjer bekræfter EU på ny, at det er fast besluttet på at fremme religions- og trosfrihed i sin eksterne menneskerettighedspolitik som en rettighed, der kan udøves af alle, hvor som helst, på grundlag af principperne om lighed, ikkeforskelsbehandling og universalitet. Gennem sine eksterne politikinstrumenter agter EU at bidrage til at forebygge og tackle krænkelse af denne rettighed på en rettidig, konsekvent og sammenhængende måde.
7. EU fokuserer i den forbindelse på den enkeltes ret til at tro eller ikke at tro og til alene eller sammen med andre frit at kunne give udtryk for sin tro. EU overvejer ikke fordelene ved de forskellige religioner eller trosretninger, eller mangel herpå, men sikrer, at retten til at tro eller ikke at tro håndhæves. EU er upartisk og tilslutter sig ikke en bestemt religion eller tro.
8. I retningslinjerne forklares det, hvad der forstås ved internationale menneskerettighedsstandarder for religions- og trosfrihed, og der udstikkes klare politiske linjer rettet mod embedsmænd i EU's institutioner og medlemsstater, som skal anvendes i kontakter med tredjelande samt internationale organisationer og organisationer i civilsamfundet. De indeholder også praktisk vejledning til embedsmænd om, hvordan de skal forsøge at forebygge krænkelse af religions- og trosfriheden, analysere sager og reagere effektivt på krænkelse, hvor de end måtte forekomme, for at fremme og beskytte religions- og trosfrihed i EU's optræden udadtil.

---

² I Europa er religions- og trosfrihed navnlig beskyttet i medfør af artikel 9 i den europæiske menneskerettighedskonvention og artikel 10 i EU's charter om grundlæggende rettigheder. I bilaget findes der en ikkeudtømmende liste over internationale normer og standarder.

C. Definitioner

9. Religions- og trosfrihed er omhandlet i artikel 18 i henholdsvis FN's menneskerettighedserklæring og den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, der bør læses i lyset af FN's Menneskerettighedskomiteés generelle bemærkning nr. 22.

I international ret indgår der to komponenter i retten til religions- og trosfrihed:

- (a) frihed til at bekende sig til eller antage (hvilket omfatter retten til at ændre) en religion eller tro efter eget valg og
- (b) frihed til at give udtryk for sin religion eller tro alene eller sammen med andre, offentligt eller privat, ved gudsdyrkelse, udførelse af rituelle handlinger, overholdelse af religiøse sædvaner og undervisning.

10. I overensstemmelse med disse bestemmelser har EU mindet om, at *"alle personer har lige ret til tanke-, samvittigheds-, religions- og trosfrihed. Det er en grundlæggende frihedsrettighed, der omfatter alle religioner og trosretninger, herunder dem, der ikke traditionelt har været praktiseret i et givet land, overbevisninger tilhørende religiøse mindretal samt ikketeistiske og ateistiske overbevisninger. Friheden indebærer også ret til af egen fri vilje at vælge, ændre eller afsværge sin religion eller tro."*³

-- Retten til at bekende sig til en religion, at have en tro eller ikke at tro

11. Teistiske, ikketeistiske og ateistiske overbevisninger samt retten til ikke at bekende sig til nogen religion eller tro er beskyttet i medfør af artikel 18 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder⁴. Termene "tro" og "religion" skal fortolkes bredt, og anvendelse af artiklen bør ikke begrænses til traditionelle religioner eller til religioner og trosretninger med institutionelle karakteristika eller religiøse sædvaner svarende til dem, der findes i de traditionelle religioner. Stater bør ikke begrænse friheden til at have en hvilken som helst religion eller tro. Tvang med henblik på ændring, afsværgelse eller afsløring af en persons religion eller tro er ligeledes forbudt.

---

³ Council Conclusions on Freedom of religion or belief; 16 November 2009.

⁴ Jf. generel bemærkning nr. 22.

12. At have eller ikke have en religion eller tro er en absolut rettighed og må ikke under nogen omstændigheder begrænses⁵.

-- Retten til at give udtryk for sin religion eller tro

13. I artikel 18 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder anerkendes personers ret til at "give udtryk for" deres religion eller tro alene eller sammen med andre, både offentligt og privat. Denne frihed til at give udtryk for sin religion eller tro, f.eks. ved gudsdyrkelse, udførelse af rituelle handlinger, overholdelse af religiøse sædvaner og undervisning, omfatter "*potentielt en bred vifte af handlinger*"⁶, hvis tætte og direkte forbindelse til en religion eller tro skal undersøges i hvert enkelt tilfælde.

14. I modsætning til friheden til at bekende sig til en religion, at have en tro eller ikke at tro kan friheden til at give udtryk for sin religion eller tro underkastes begrænsninger, men kun "*sådanne begrænsninger, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige af hensyn til den offentlige sikkerhed, orden, sundhed eller sædelighed eller andres grundlæggende rettigheder og friheder*"⁷. Disse begrænsninger skal være i overensstemmelse med internationale standarder og skal fortolkes snævert. Begrænsninger af andre årsager, f.eks. statens sikkerhed, er ikke tilladt. På baggrund af artikel 18, stk. 3, i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder og som uddybet i en generel bemærkning nr. 22 skal begrænsninger opfylde følgende kriterier: De skal være fastsat ved lov; de må ikke anvendes på en måde, der sætter de rettigheder, der garanteres i artikel 18, ud af kraft; de må kun anvendes til de formål, med henblik på hvilke de er foreskrevet, i direkte forbindelse med og i forhold til det specifikke behov, med henblik på hvilket de blev udformet; og de må ikke pålægges med forskelsbehandling for øje eller anvendes på en diskriminerende måde. Hvis begrænsninger begrundes ud fra et behov for at beskytte den offentlige sædelighed, skal sådanne begrænsninger bygge på principper, der ikke udelukkende hidhører fra en enkelt tradition, da sædelighedsbegrebet hidhører fra mange sociale, filosofiske og religiøse traditioner. Derudover skal sådanne begrænsninger fortolkes i lyset af menneskerettighedernes universelle karakter og princippet om ikkeforskelsbehandling⁸.

---

⁵ Ikke engang i en offentlig nødstilstand – jf. artikel 4, stk. 2, i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder.

⁶ Jf. de vejledende eksempler i punkt 4 i generel bemærkning nr. 22.

⁷ Jf. artikel 18, stk. 3, i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder.

⁸ Jf. generel bemærkning nr. 34.

II. Operationelle retningslinjer

A. Grundlæggende principper for indsatsen

15. EU's indsats med hensyn til religions- og trosfrihed vil bygge på følgende overordnede principper:

1. Religions- og trosfrihedens universelle karakter

16. Alle personer har lige ret til tanke-, samvittigheds-, religions- og trosfrihed⁹. Det er en, universel menneskeret, som skal beskyttes overalt og for alle¹⁰, uanset hvem de er, hvor de bor, og hvad de tror eller ikke tror på.

17. Religions- og trosfrihedens universelle karakter bygger på verdenserklæringen om menneskerettigheder og internationale traktater¹¹, f.eks. den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder. Der kan eventuelt også henvises til regionale menneskerettighedstraktater¹², i det omfang de er i overensstemmelse med den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder.

2. Religions- og trosfrihed er en individuel rettighed, der kan udøves sammen med andre

18. Religions- og trosfrihed beskytter det enkelte menneskes ret til at tro eller at have en ateistisk eller ikketeistisk overbevisning og til at ændre religion eller tro. Den beskytter ikke en religion eller en tro som sådan. Religions- og trosfrihed gælder for enkeltpersoner som rettighedshavere, der kan udøve denne rettighed enten alene eller sammen med andre, offentligt eller privat. Udøvelse heraf kan dermed også have et kollektivt aspekt.

---

⁹ Rådets konklusioner af 16. november 2009 om religions- og trosfrihed.

¹⁰ Rådets konklusioner af 21. februar 2011 om intolerance, diskrimination og vold på grundlag af religion eller tro.

¹¹ Jf. den ikkeudtømmende liste over relevante traktater og erklæringer i bilaget til disse retningslinjer.

¹² Det afrikanske charter om menneskers og folks rettigheder, den amerikanske menneskerettighedskonvention, det reviderede arabiske menneskerettighedscharter og den europæiske menneskerettighedskonvention.

19. Dette omfatter fællesskabers ret til at foretage "*handlinger, der udgør en integrerende del af religiøse grupperes grundlæggende sædvaner*"¹³. Disse rettigheder omfatter, men er ikke begrænset til, status som juridisk person og ikkeindblanding i interne anliggender, herunder retten til at oprette og opretholde frit tilgængelige gudsdyrkelses- eller samlingssteder, frihed til at vælge og uddanne ledere samt retten til at udøve sociale, kulturelle, uddannelsesrelaterede og velgørende aktiviteter.

20. Der er ingen rettigheder, der kun gælder for personer, som har en bestemt religion eller tro: Alle rettigheder, hvad enten de vedrører frihed til at tro eller give udtryk for sin religion eller tro, er universelle og skal respekteres uden forskelsbehandling.

3. Staters primære rolle i forbindelse med at sikre religions- og trosfrihed

21. Stater skal sikre, at deres retssystemer giver tilstrækkelige og effektive garantier for tanke-, samvittigheds-, religions- og trosfrihed for alle, at garantierne gælder på hele deres område uden undtagelse eller forskel, og at disse bestemmelser håndhæves korrekt.

22. Stater har en primær forpligtelse til at beskytte alle enkeltpersoner, der bor på deres område, og som er underlagt deres jurisdiktion, herunder personer, der bekender sig til ikketeistiske eller ateistiske trosretninger, personer, der tilhører mindretal¹⁴, og oprindelige folk¹⁵, og til at beskytte deres rettigheder. Stater skal behandle alle enkeltpersoner lige uden forskelsbehandling på grundlag af deres religion eller tro¹⁶.

23. Stater skal indføre effektive foranstaltninger til at forebygge eller sanktionere krænkelse af religions- og trosfriheden, når de forekommer, og sikre ansvarliggørelse.

---

¹³ Jf. punkt 4 i generel bemærkning nr. 22.

¹⁴ Jf. artikel 27 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, hvor der specifikt henvises til religiøse mindretal, og artikel 2 i FN's erklæring 47/135 om rettighederne for personer, der tilhører mindretal.

¹⁵ Jf. artikel 11 og 12 i FN's erklæring 61/295 om oprindelige folks rettigheder.

¹⁶ Jf. artikel 26 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder.

24. Derudover har parterne i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder en forpligtelse til at forbyde enhver offentlig tilskyndelse til religiøs had, som udgør et incitament til forskelsbehandling, fjendtlighed eller vold¹⁷. Stater bør fordømme alle voldshandlinger og retsforfølge gerningsmændene.

4. Sammenhæng med forsvar af andre menneskerettigheder og andre EU-retningslinjer om menneskerettigheder

25. Religions- og trosfrihed er uløseligt forbundet med menings- og ytringsfrihed, forsamlings- og foreningsfrihed samt andre menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, som alle bidrager til at opbygge pluralistiske, tolerante og demokratiske samfund. At give udtryk for religiøs eller ikke-religiøs tro eller for en holdning til en religion eller tro er også beskyttet af retten til menings- og ytringsfrihed, der er omhandlet i artikel 19 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder.

26. Visse sædvaner, der forbindes med tilkendegivelse af en religion eller tro, eller opfattes som sådan, kan udgøre krænkelse af internationale menneskerettighedsstandarder. Af og til påberåbes retten til religions- og trosfrihed for at retfærdiggøre sådanne krænkelse. EU er kraftig modstander af en sådan retfærdiggørelse og fastholder sit tilsagn om at sikre solid beskyttelse og fremme af religions- og trosfrihed i alle dele af verden. Krænkelser berører ofte kvinder, religiøse mindretal og enkeltpersoner på grundlag af deres seksuelle orientering eller kønsidentitet.

27. Ved håndtering af mulige krænkelse vil der blive gjort brug af eksisterende EU-retningslinjer om menneskerettigheder, især retningslinjerne for fremme og beskyttelse af børns rettigheder, vedrørende vold mod kvinder og piger og bekæmpelse af alle former for diskrimination mod dem, vedrørende menneskerettighedsforkæmpere, vedrørende tortur og dødsstraf samt de EU-retningslinjer om udøvelse af menneskerettigheder for lesbiske, bøsser, biseksuelle, transpersoner og interseksuelle og om ytringsfrihed online og offline.

---

¹⁷ Artikel 20, stk. 2, i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder; et sådant forbud blev gennemført i EU-lovgivningen ved EU's rammeforførelse om bekæmpelse af racisme og fremmedhad fra 2008, i henhold til hvilken medlemsstaterne ved hjælp af sanktioner, der har afskrækkende virkning, skal straffe offentlig tilskyndelse til vold eller had rettet mod en gruppe af personer eller et medlem af en sådan gruppe, der er defineret ud fra især religion eller tro.

B. Prioriterede indsatsområder

28. Når EU beskæftiger sig med religions- og trosfrihed, vil det rette særlig opmærksomhed på følgende emner, som alle er lige vigtige:

1. Vold

29. Stater har en forpligtelse til at garantere beskyttelse af menneskerettighederne og til at udvise fornøden omhu for at forebygge, efterforske og straffe voldshandlinger mod personer på grundlag af deres religion eller tro. Vold eller trussel om vold – f.eks. drab, henrettelse, forsvinden, tortur, seksuel vold, bortførelse samt umenneskelig eller nedværdigende behandling – er udbredte fænomener, der kræver handling. Sådanne former for vold kan begås af statslige eller ikkestatslige aktører på grundlag af målpersonens reelle eller formodede religion eller tro eller på grundlag af gerningsmandens religiøse eller trosbaserede/ideologiske grundprincipper.

30. EU vil:

- a. offentligt fordømme henrettelse af eller drab på enkeltpersoner og andre alvorlige voldshandlinger, der begås på grundlag af religion eller tro. EU vil også overveje yderligere sanktioner, hvis det er relevant
- b. kræve øjeblikkelig ansvarliggørelse af statslige eller ikkestatslige gerningsmænd, der har begået sådanne former for vold, og følge den retlige procedure for at sikre, at der opnås retfærdighed
- c. på det kraftigste opfordre stater og andre indflydelsesrige aktører i et samfund, hvad enten de er religiøse eller ej, til at give udtryk for deres afstandtagen fra voldshandlinger og offentligt fordømme sådanne handlinger på højeste niveau, især i tilfælde, hvor embedsmænd aktivt opfordrer til eller tolererer angreb på enkeltpersoner eller samfund og ejendom, herunder gudsyrkelses- eller samlingssteder eller historiske religiøse steder
- d. protestere, når statslige embedsmænd eller indflydelsesrige ikkestatslige aktører spreder provokerende budskaber om personer, der bekender sig til en bestemt religion eller andre trosretninger, herunder teistiske, ikke-teistiske eller ateistiske overbevisninger særlig når de åbent tilskynder til eller retfærdiggør vold mod dem

- e. kræve national vedtagelse af love, der forbyder offentlig tilskyndelse til religiøst had, som udgør et incitament til forskelsbehandling, fjendtlighed eller vold (artikel 20, stk. 2, i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder)
- f. konsekvent fordømme al vold mod kvinder og piger, herunder æresdrab, kønslemlæstelse af piger/kvinder, tidlige ægteskaber og tvangsægteskaber samt vold mod personer på grundlag af deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, inklusive situationer, hvor vold begås under påskud af et religiøst påbud eller en religiøs sædvane. EU vil fremme initiativer, herunder lovgivning, til at forebygge og gøre sådanne former for vold kriminel.

2. Ytringsfrihed

31. Religions- og trosfrihed og ytringsfrihed er indbyrdes afhængige, indbyrdes forbundne og gensidigt forstærkende rettigheder, der beskytter alle mennesker – ikke religioner eller trosretninger i sig selv – og som også beskytter retten til at udtrykke holdninger til en hvilken som helst eller alle religioner og trosretninger. Censur og begrænsninger i forbindelse med udgivelse og distribution af litteratur eller med websteder, der omhandler religion eller tro, er almindelige krænkelse af begge disse frihedsrettigheder og hindrer enkeltpersoner og samfund i at udøve deres religion eller tro. Begrænsninger i retten til at udtrykke holdninger til religion eller tro er en kilde til stor sårbarhed for personer, der tilhører religiøse eller trosbaserede mindretal, men påvirker også flertal, ikke mindst personer, der har utraditionelle religiøse holdninger. Samlet set spiller religions- og trosfrihed og ytringsfrihed en vigtig rolle i kampen mod alle former for intolerance og forskelsbehandling på grundlag af religion eller tro.

32. I tilfælde af at der trues med eller begås vold eller indføres begrænsninger i forbindelse med retten til at udtrykke holdninger til religion eller tro, vil EU følge følgende principper:

- a. Når der ytres kritiske kommentarer om religioner eller trosretninger, og sådanne ytringer opfattes af tilhængerne som værende så krænkende, at de kan resultere i, at der begås vold mod eller af tilhængerne, vil EU:

- hvis det er indlysende, at disse ytringer udgør hadefulde udtalelser, dvs. at de falder ind under det snævre anvendelsesområde for artikel 20, stk. 2, i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (der forbyder al tilskyndelse til religiøst had, som udgør et incitament til forskelsbehandling, fjendtlighed eller vold), fordømme dem og kræve, at de efterforskes og retsforfølges af en uafhængig dommer
- hvis disse ytringer ikke når det niveau af tilskyndelse, der forbydes i artikel 20 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, og dermed udgør en udøvelse af ytringsfriheden:
  - i. modsætte sig opfordringer til eller forsøg på at gøre sådanne ytringer kriminelle
  - ii. individuelt eller sammen med stater eller regionale organisationer bestræbe sig på at udsende erklæringer, der opfordrer til ikke at begå vold, og fordømme al vold, der begås som reaktion på sådanne ytringer
  - iii. opfordre stater og andre indflydelsesrige aktører, hvad enten de er religiøse eller ikke-religiøse, til at udtale sig og indgå i en konstruktiv offentlig debat om, hvad de opfatter som krænkende ytringer, og samtidig fordømme alle former for vold
  - iv. minde om, at den mest effektive måde at bekæmpe en formodet krænkelse af udøvelsen af ytringsfriheden på er selv at bruge ytringsfriheden. Ytringsfrihed finder anvendelse såvel online som offline¹⁸. Nye former for medier samt informations- og kommunikationsteknologi giver dem, der føler sig krænkede af kritik eller fornægtelse af deres religion eller tro, redskaber til øjeblikkeligt at udøve deres ret til genmæle
- under alle omstændigheder minde om, når det er relevant, at retten til religions- og trosfrihed som fastsat i de relevante internationale standarder ikke omfatter retten til at have en religion eller en tro, der er fri for kritik eller latterliggørelse¹⁹.

b. Når EU konfronteres med begrænsninger i ytringsfriheden i en religions eller en tros navn, vil det:

---

¹⁸ Jf. FN's Menneskerettighedsråds resolution 20/8.

¹⁹ Jf. punkt 19 i konklusionerne i Rabathandlingsplanen af 5. oktober 2012 om opildning til had.

- minde om, at begrænsninger i ytringsfriheden kun må forekomme, hvis de er fastsat ved lov og er nødvendige for at beskytte andres rettigheder eller omdømme eller for at beskytte statens sikkerhed eller den offentlige orden (*ordre public*), sundhed eller sædelighed²⁰, og at det ikke er tilladt at begrænse religions- og trosfriheden af hensyn til statens sikkerhed²¹
- forsvare det forhold, at udveksling af oplysninger om religioner og trosretninger og fremførelse af argumenter om sådanne spørgsmål er beskyttet i henhold til international ret, forudsat at en sådan fremførelse af argumenter hverken er tvangspræget eller udgør en hindring for andres frihed
- ved alle givne lejligheder minde om, at love, der kriminaliserer blasfemi, udgør en begrænsning af ytringsfriheden vedrørende religiøse eller andre trosretninger; at de ofte anvendes til at forfølge, mishandle eller true personer, der tilhører religiøse eller andre mindretal, og at de kan have en alvorlig hæmmende virkning på ytringsfriheden og religions- og trosfriheden; og anbefale, at sådanne forseelser afkriminaliseres
- på det kraftigste tale imod brugen af dødsstraf, fysisk afstraffelse eller frihedsberøvelse som sanktioner for blasfemi
- minde om, at international menneskerettighedslovgivning beskytter enkeltpersoner, ikke religion eller tro som sådan. Beskyttelse af en religion eller tro må ikke påberåbes for at retfærdiggøre eller tolerere en begrænsning eller krænkelse af en menneskerettighed, der udøves af enkeltpersoner alene eller sammen med andre.

3. Fremme af respekten for mangfoldighed og tolerance

33. Fremme af religiøs tolerance, respekt for mangfoldighed og gensidig forståelse er af største betydning for at skabe et miljø, der begunstiger alle menneskers fulde nydelse af religions- og trosfriheden.

---

²⁰ Artikel 19, stk. 3, i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder.

²¹ Artikel 18, stk. 3, i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder. Jf. ligeledes generel bemærkning nr. 22 og 34.

34. EU vil:

- a. opfordre stater og andre indflydelsesrige aktører, hvad enten de er religiøse eller ikke-religiøse, til at afstå fra at fremme interreligiøse spændinger, enten ved lov eller i praksis, at støtte relevante initiativer, der fremmer en atmosfære af respekt og tolerance mellem alle personer, uanset deres religion eller tro, og at afdramatisere de spændinger, der opstår
- b. opfordre stater til gennem uddannelsessystemet og ved andre midler at fremme respekten for mangfoldighed og gensidig forståelse ved at tilskynde til et bredere kendskab til den religiøse og trosmæssige mangfoldighed inden for deres jurisdiktion
- c. gøre brug af alle de redskaber, der står til rådighed, herunder finansielle instrumenter, for at fremme en kultur med gensidig respekt, mangfoldighed, tolerance, dialog og fred og om nødvendigt samarbejde med regionale og internationale organisationer med henblik herpå.

4. Forskelsbehandling

35. Stater har pligt til at beskytte alle personer inden for deres jurisdiktion mod direkte og indirekte forskelsbehandling på grundlag af religion eller tro uanset de begrundelser, der gives for en sådan forskelsbehandling. Dette omfatter pligt til at ophæve diskriminerende lovgivning, gennemføre lovgivning, der beskytter religions- og trosfrihed, og bringe officiel praksis, der forårsager forskelsbehandling, til ophør samt at beskytte mennesker mod forskelsbehandling, der udøves af statslige og andre indflydelsesrige aktører, hvad enten de er religiøs eller ikke-religiøs.

36. Trosretninger eller sædvaner, der er eller hævdes at være traditionelle, bruges ofte til retfærdiggøre forskelsbehandling eller tvang på grundlag af religion eller tro. Eksempler på dette omfatter, at kvinder nægtes adgang til beskæftigelse eller uddannelse, at brude bortføres, samt tidlige ægteskaber og tvangsægteskaber eller kønslemlæstelse af piger/kvinder. Samfund har ikke ret til at krænke de rettigheder, der tilkommer samfundets enkelte medlemmer. Alle enkeltpersoner, herunder kvinder og piger, har ret til en religion eller tro efter eget valg, herunder til ikke at have en religion eller tro. Det er også nødvendigt at rette opmærksomheden mod forskelsbehandling af etniske grupper, af enkeltpersoner på grundlag af deres seksuelle orientering eller kønsidentitet og af tilhængere af visse doktrinære fortolkninger.

37. EU vil:

- a. fordømme og gøre en passende indsats (demarcher, offentlige erklæringer, støtte til organisationer i civilsamfundet og menneskerettighedsforkæmpere osv.) overfor alle former for intolerance og forskelsbehandling rettet mod personer på grund af deres religion eller tro, hvilket er i modstrid med retten til lighed og ikkeforskelsbehandling i forbindelse med udøvelse af menneskerettighederne (artikel 2 og 26 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder og artikel 2 i den internationale konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder)
- b. foretage en demarche, når en stats forfatningsmæssige og retlige bestemmelser fremmer, tilskynder til eller tillader en sådan forskelsbehandling. EU vil tilbyde sin tekniske bistand til at hjælpe med at bringe sådanne bestemmelser i overensstemmelse med de internationale retlige forpligtelser
- c. sætte særligt fokus på sædvaner og lovgivning, der forskelsbehandler kvinder, børn og migranter på grundlag af religion eller tro, herunder forskelsbehandling i forbindelse med og nægtelse af adgang til uddannelse, tvang i forbindelse med at bære religiøse symboler, beskæftigelse, deltagelse i det offentlige liv, ulige familierettigheder, erhvervelse af statsborgerskab, fri bevægelighed og bopælsændring, mangel på upartisk retspleje, ejendomsrettigheder mv.
- d. støtte internationale, statslige og ikkestatslige aktører i deres bestræbelser på at oplyse den brede befolkning om internationale retsstandarder og om de destruktive virkninger af forskelsbehandling for ofrene og trivselen i samfundet generelt

5. Skifte eller afsværge en religion eller tro

38. Begrænsninger i den absolutte ret til at skifte eller afsværge religion eller tro er blandt de mest almindelige krænkelse af religions- og trosfriheden²². Disse begrænsninger kan få alvorlige konsekvenser for konvertitter og enkeltpersoner, der afsværger deres religion eller tro, og deres familier, både på grund af statslige handlinger (f.eks. fængsling, tab af forældreret, arveløsgørelse og tab af ejendomsrettigheder) og på grund af voldshandlinger, der begås af ikkestatslige aktører, såsom æresdrab.

---

²² Jf. i denne forbindelse rapport A/67/603 af 13. august 2012 fra FN's særlige rapportør om religions- og trosfrihed til FN's Generalforsamling.

39. EU vil:

- opfordre stater til at ophæve retlige bestemmelser, der straffer eller forskelsbehandler enkeltpersoner for at afsværge eller skifte religion eller tro eller for at opmuntre andre til at skifte religion eller tro, navnlig hvis tilfælde af frafald, kætteri eller omvendelse kan straffes med dødsstraf eller med lange fængselsstraffe²³
- fordømme brug af tvangsforanstaltninger mod enkeltpersoner i forbindelse med deres valg eller udøvelse af religion eller tro. Stater skal på upartisk vis træffe foranstaltninger mod tvang i forbindelse med religion eller tro.

6. Tilkendegivelse af religion eller tro

40. Enkeltpersoner har ret til selv at beslutte, hvorvidt og hvordan de ønsker at give udtryk for deres religion eller tro. Begrænsninger i denne frihed skal fortolkes snævert²⁴. Tilkendegivelse af en religion eller tro kan antage mange former. Dette omfatter børns ret til at få kendskab til deres forældres trosretning/tro og forældres ret til at undervise deres børn i deres religions eller tros grundprincipper. Det omfatter også ret til på fredelig vis at dele sin religion eller tro med andre uden noget krav om godkendelse fra staten eller et andet religiøst samfund. Enhver begrænsning af religions- eller trosfriheden, herunder med hensyn til gudsdyrkelsessteder og statslig registrering af religiøse grupper eller trossamfund, må kun ske undtagelsesvist og i overensstemmelse med internationale standarder.

41. Begrænsninger, der ofte foretages af stater, omfatter at nægte religiøse samfund og trossamfund status som juridisk person, at nægte adgang til gudsdyrkelses- eller samlingssteder og begravelse, straf for uregistreret religiøs aktivitet i form af overdrevne bøder eller fængselsstraffe eller krav om, at børn fra religiøse eller trosbaserede mindretal skal modtage konfessionsundervisning i flertallets trosretning. Flere stater anerkender ikke retten til militærnægtelse af samvittighedsgrunde som led i den legitime udøvelse af religions- og trosfriheden, som følger af artikel 18 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder²⁵. Overtrædelser, der begås af ikkestatslige aktører, omfatter ødelæggelse af gudsdyrkelsessteder, krænkelse af gravsteder, tvungen overholdelse af religiøse normer og

---

²³ Jf. EU-retningslinjerne vedrørende dødsstraf, del III, dokument med minimumsstandarder.

²⁴ Jf. uddybningen om begrænsninger i afsnittet "Definitioner" i disse retningslinjer.

²⁵ Jf. generel bemærkning nr. 22.

voldshandlinger.

42. EU vil:

- a. anfægte forsøg på gøre udøvelse af menneskerettigheder betinget af statslig tilladelse, f.eks. gennem obligatorisk registrering af religiøse grupper eller trossamfund og/eller forbud mod uregistreret religiøs aktivitet
- b. skride til handling, når krav om registrering af religiøse eller trosbaserede organisationer bruges som middel til at udøve statslig kontrol snarere end for at lette udøvelsen af religions- og trosfrihed
- c. tilskynde stater til at sikre beskyttelse af steder med religiøs arv og gudsdyrkelsessteder²⁶, især når de mennesker, der samles på disse steder, udsættes for trusler. I tilfælde af hærværk mod eller krænkelse eller ødelæggelse af religiøse steder vil EU's og medlemsstaternes missioner bestræbe sig på at besøge stederne og henlede offentlighedens opmærksomhed på ødelæggelsen og dens konsekvenser
- d. skride ind, når ejendom, der benyttes til gudsdyrkelse, uberettiget konfiskeres, eller når mennesker forhindres i at benytte ejendommen på den måde, som den på legitim vis havde til formål
- e. skride til handling, når religiøse grupper eller trossamfund og deres institutioner eller organisationer i forbindelse med deres interne anliggender pålægges en overdreven administrativ byrde eller regelbyrde for at forhindre tilkendegivelser af religions- eller trosfrihed sammen med andre, offentligt eller privat²⁷, og udøvelse af de dermed forbundne frihedsrettigheder forsamling og fredelig forening
- f. fordømme lovgivning, der fastsætter diskriminerende behandling af personer eller grupper, der tilhører forskellige religioner og trosretninger, samt diskriminerende anvendelse af lovgivning, der af navn er neutral, på sådanne personer og grupper
- g. opfordre stater til at respektere retten til militærnægtelse af samvittighedsgrunde på grundlag af religion eller tro og til at give mulighed for en alternativ tjeneste af ikkekampmæssig eller civil karakter.

---

²⁶ Jf. den fælles erklæring fra FN-eksperter af 24. september 2012 om ødelæggelse af kulturelle og religiøse steder: en krænkelse af menneskerettighederne.

²⁷ Jf. generel bemærkning nr. 22, punkt 4.

7. Støtte til og beskyttelse af menneskerettighedsforkæmpere, herunder enkeltsager

43. I overensstemmelse med EU's retningslinjer vedrørende menneskerettighedsforkæmpere vil EU fremme respekten for og anerkendelsen af det arbejde, som menneskerettighedsforkæmpere udfører på vegne af religiøse grupper, filosofiske, konfessionsløse organisationer eller andre organisationer i civilsamfundet²⁸.

44. EU vil reagere på krænkelse af retten til religions- og trosfrihed, hvad enten de begås af statslige eller ikkestatslige aktører, som berører bestemte enkeltpersoner, gennem demarcher, erklæringer og andre handlinger – herunder ved at tage specifikke sager op under politiske dialoger – i overensstemmelse med *EU's retningslinjer vedrørende menneskerettighedsforkæmpere*.

45. Embedsmænd fra EU eller medlemsstaterne vil overvære og følge retssager mod personer, der retsforfølges for at udøve deres ret til religions- og trosfrihed. Embedsmændene fra EU eller medlemsstaterne vil gøre den størst mulige indsats for at besøge sådanne frihedsberøvede eller fængslede personer.

8. Støtte til og samarbejde med civilsamfundet

46. EU vil tydeliggøre sin fulde støtte til civilsamfundets bestræbelser på at fremme religions- og trosfrihed. EU og dets medlemsstater vil, når det er relevant, fortsat stille finansiell støtte til rådighed for ikkestatslige organisationer, der arbejder for religions- eller trosfrihed. EU vil fremme synligheden af lokale organisationer, der arbejder med religions- eller trosfrihed, ved at være vært for eller støtte offentlige begivenheder om dette spørgsmål med særlig vægt på at inddrage forskellige religiøse grupper og trossamfund. EU vil regelmæssigt høre civilsamfundet, herunder religiøse sammenslutninger og konfessionsløse og filosofiske organisationer, om, hvordan EU kan fremme retten til religions- og trosfrihed i sine eksterne menneskerettighedspolitikker, og om enkeltstående sager.

---

²⁸ Jf. EU's retningslinjer vedrørende menneskerettighedsforkæmpere.

C. Redskaber

1. Overvågning, vurdering og indberetning

47. EU-missioner (EU-delegationer og medlemsstaternes ambassader og konsulater) udgør et centralt led i forbindelse med tidlig varsling. EU-missioner vil i samarbejde med relevante FSFP-missioner overvåge respekten for religions- og trosfrihed i tredjelande og vil identificere og indberette om bekymringsvækkende situationer (herunder enkeltsager og systemiske spørgsmål) med udgangspunkt i tilgængelige kilder i og uden for landet, inklusive civilsamfundet, således at EU kan træffe øjeblikkelige og passende foranstaltninger. Indberetninger fra EU-delegationer bør behandles i de relevante rådsgrupper og, når det er relevant, Den Udenrigs- og Sikkerhedspolitiske Komité (PSC) for at fastlægge en passende reaktion.

48. Gennem sin lokale tilstedeværelse og kapaciteterne i hovedsædet vil EU:

- a. overvåge og vurdere situationen med hensyn til religions- og trosfrihed på landeplan for at identificere fremskridt eller bekymringsvækkende forhold i tråd med de prioriteter og emner, der er omfattet af disse retningslinjer
- b. opretholde kontakt til de parter, der er berørt af krænkelse eller konflikter, lokale og regionale myndigheder, lokale og internationale organisationer i civilsamfundet, herunder kvindeorganisationer, menneskerettighedsforkæmpere samt religiøse grupper og trossamfund for at være fuldt underrettet og ajourført om specifikke situationer, herunder om enkeltsager, systemiske spørgsmål og konfliktrelaterede aspekter. I disse kontakter vil EU rette opmærksomheden på grupper inden for samme religion eller trossystem og kvinder og unge
- c. indarbejde en analyse af situationen med hensyn til religions- og trosfrihed, herunder tilfælde af krænkelse, i landestrategier for menneskerettigheder og periodiske indberetninger og redegøre for eventuelle planlagte tiltag (f.eks. anmodninger til en stats myndigheder, påpegelse af spørgsmålet i politiske dialoger og finansiering) og tiltag, der er iværksat som reaktion på krænkelse
- d. sikre opfølgning og indberetning af enkeltsager og systemiske spørgsmål
- e. behandle religions- og trosfrihed i EU's årsberetning om menneskerettigheder.

2. Demarcher og offentligt diplomati

49. EU vil tage religions- og trosfrihed op i de relevante kontakter på højt plan, herunder med den højtstående repræsentant/næstformanden, EU's særlige repræsentant for menneskerettigheder og delegationschefer.

50. Når det er relevant, vil EU foretage demarcher eller udsende offentlige erklæringer både som forebyggelse af og reaktion på alvorlige krænkelse af religions- og trosfriheden, f.eks. henrettelser, udenretlige henrettelser, uretfærdige retssager, udbrud af religiøst motiveret vold og voldelige angreb. EU vil også overveje at udsende erklæringer for at fremhæve positiv udvikling med hensyn til fremme og beskyttelse af religions- og trosfrihed.

3. Politiske dialoger

51. I politiske dialoger med partnerlande og regionale organisationer vil EU opfordre partnerlande til at tiltræde og gennemføre relevante internationale instrumenter, især den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, og til at ophæve forbehold med hensyn til disse instrumenter; det vil opfordre partnerlande til at inddrage FN's særlige menneskerettighedsprocedurer, navnlig den særlige rapportør for religions- og trosfrihed, og til at acceptere og gennemføre FN's henstillinger, herunder fra de traktatovervågende organer og den universelle regelmæssige gennemgang. Når det er relevant, vil EU behandle systemiske spørgsmål og enkeltsager og opfordre partnerlande til at foretage lovgivningsmæssige ændringer for at sikre enkeltpersoners lighed for loven med hensyn til religions- og trosfrihed.

52. EU vil benytte sig af politiske dialoger for at opfordre til samarbejde og koordinering for at fremme religions- og trosfrihed i multilaterale fora og vil støtte formidling af bedste praksis på regionalt plan.

4. EU- og medlemsstatsbesøg

53. EU vil sikre, at EU-institutioner og medlemsstater, der besøger tredjelande, er fuldt ud orienteret om situationen med hensyn til religions- og trosfrihed. Sådanne besøg vil, når det relevant, tage de prioriteter og emner, der er omfattet af disse retningslinjer, op med de lokale modparter og mødes med menneskerettighedsforkæmpere.

5. Anvendelse af eksterne finansielle instrumenter

54. Religions- og trosfrihed vil fortsat være en af prioriteterne i Det Europæiske Instrument for Demokrati og Menneskerettigheder (EIDHR), herunder gennem støtte til menneskerettighedsforkæmperes projekter og bistand til enkeltpersoner, der er i akut fare. Andre geografiske og tematiske EU-støtteinstrumenter vil også blive anvendt, når det er relevant, til at fremme religions- og trosfrihed i samarbejde med partnerlande. Der vil blive sat fokus på kapacitetsopbygning og uddannelsesprojekter i mægling i forbindelse med forebyggelse eller løsning af vold og konflikter på baggrund af religion eller tro²⁹.

55. EU-delegationer kan støtte projekter i civilsamfundet om religions- og trosfrihed under de landebaserede støtteordninger. Menneskerettighedsprojekter med større mulighed for fremme af menneskerettigheder, bekæmpelse af forskelsbehandling, rettigheder for personer, der tilhører mindretal, og oprindelige folk, respekt for mangfoldighed, tolerance og interkulturel forståelse samt behandling af de grundlæggende årsager til konflikter og bekæmpelse af straffrihed vil også bidrage til at beskytte retten til religions- og trosfrihed.

56. Medlemsstaterne, EU-Udenrigstjenesten og Kommissionens tjenestegrene vil, når det er relevant, udveksle oplysninger om projekter, der støttes i tredjelande, vedrørende religions- og trosfrihed for at give mulighed for bedre koordinering og effektiv anvendelse af ressourcerne.

---

²⁹ Jf. ligeledes EU's koncept for styrkelse af EU's mæglings- og dialogkapaciteter (2009).

57. EU vil tage hensyn til krænkelse af religions- og trosfriheden, når det træffer afgørelse om passende tiltag i henhold til menneskerettighedsklausuler i aftaler med tredjelande, herunder eventuel suspension af samarbejdet, navnlig hvad angår finansiel bistand.

6. Fremme af religions- og trosfrihed i internationale fora

58. EU vil sikre, at religions- og trosfrihed fortsat har en fremtrædende plads på FN's dagsorden, der er kendetegnet ved en stærk menneskerettighedstilgang, og at FN fortsat reagerer kraftigt på krænkelse af religions- og trosfriheden og skridter til handling over for intolerance og vold på grundlag af religion eller tro.

59. EU vil fortsat arbejde aktivt i FN for at sikre stærk støtte på tværs af regionerne til fremme og forsvar af religions- og trosfriheden, mandatet til den særlige rapportør for religions- og trosfrihed samt gennemførelsen af de relevante FN-resolutioner på området.

60. EU vil desuden engagere sig i bekæmpelse af alle former for intolerance og forskelsbehandling på grund af religion eller tro og i gennemførelse af de relevante FN-resolutioner på området samt i initiativer med henblik på interkulturel og interreligiøs dialog i en ånd af åbenhed, engagement og gensidig forståelse, herunder inden for rammerne af UNESCO, FN's Alliance af Civilisationer, Anna Lindh-fonden og Istanbulprocessen.

61. EU ser denne indsats som et supplement til fuldstændig og effektiv fremme af retten til religions- og trosfrihed, og gennem sit engagement vil EU stræbe efter konsekvent at henvise til religions- og trosfrihed og fastholde et menneskerettighedsfokus, der bygger på universelle standarder for religions- og trosfrihed, ytringsfrihed og andre grundlæggende frihedsrettigheder, i alle tekster. Religiøs tolerance samt interkulturel og interreligiøs dialog skal fremmes i et menneskerettighedsperspektiv med henblik på at sikre, at religions- og trosfriheden, ytringsfriheden og andre menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder respekteres.

62. EU vil fortsat samarbejde med FN's eksisterende mekanismer til tidlig varsling, herunder vedrørende vold på grund af religion eller tro, og vil opfordre til udveksling af bedste praksis.
63. EU's medlemsstater vil, når det er relevant, sætte fokus på religions- og trosfrihed i FN's Menneskerettighedsråds universelle regelmæssige gennemgang. Gennemførelsen af henstillinger, der er accepteret af den stat, som er under gennemgang, vil blive overvåget og støttet efter behov.
64. EU vil desuden bygge på indholdet af FN-resolutionerne om religions- og trosfrihed samt de relevante konklusioner fra FN's traktatovervågende organer og henstillingerne fra de særlige rapportører i sit bilaterale samarbejde med partnerlande.
65. EU vil fremme initiativer på OSCE- og Europarådsniveau og bidrage til en bedre gennemførelse af forpligtelserne inden for religions- og trosfrihed. Der vil blive arrangeret regelmæssige udvekslinger med disse organisationer. Der vil blive lagt særlig vægt på samarbejde med lande, der er medlem af OSCE eller Europarådet, men ikke af EU.
66. EU vil styrke sit samarbejde med andre regionale organisationer og regionale menneskerettighedsmekanismer i hele verden om fremme og beskyttelse af religions- og trosfriheden.

7. Uddannelse

67. EU-Udenrigstjenesten vil i samråd med medlemsstaterne og i samarbejde med civilsamfundet, herunder kirker og religiøse sammenslutninger samt filosofiske og konfessionsløse organisationer, udvikle uddannelsesmateriale til personale på stedet og i hovedsæderne. Materialet vil blive stillet til rådighed for medlemsstaterne og EU-institutionerne. Uddannelsen vil være praktisk anlagt med fokus på at sætte EU-missionerne i stand til effektivt at anvende EU's analyse- og rapporteringsværktøjer med henblik på at fremhæve EU's tematiske prioriteter og imødegå krænkelse.

III. Gennemførelse og evaluering

68. EU vil yderligere styrke sit samarbejde med kontoret for FN's højkommissær for menneskerettigheder og FN's særlige rapportør for religions- og trosfrihed. EU vil indgå i en dialog med internationale organisationer om religions- og trosfrihed. EU vil styrke sin udveksling med regionale ekspertorganer om religions- og trosfrihed, såsom Europarådet (herunder Venedigkommissionen) og Kontoret for Demokratiske Institutioner og Menneskerettigheder (ODIHR) i Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE), og med relevante regionale og nationale organer, der har til opgave at fremme og beskytte religions- og trosfriheden.

69. Rådets Menneskerettighedsgruppe (COHOM) og dens taskforce vedrørende religions- og trosfrihed vil støtte gennemførelsen af retningslinjerne, idet geografiske arbejdsgrupper i Rådet inddrages, når det er relevant. De vil udarbejde yderligere vejledning om tiltag i forbindelse med EU-missioner, navnlig for så vidt angår systemiske spørgsmål og individuelle tilfælde. De vil vedtage dokumenter med strategier for nøglespørgsmål og aktuelle emner, når det er relevant.

70. COHOM vil evaluere gennemførelsen af disse retningslinjer efter en periode på tre år, bl.a. på grundlag af rapporter fra missionscheferne og efter at have hørt civilsamfundet og relevante akademiske eksperter. Ved høring af civilsamfundet bør menneskerettighedsforkæmpere og ngo'er, herunder nationale og internationale menneskerettigheds- og kvindeorganisationer, inddrages. Denne høring vil omfatte kirker og religiøse sammenslutninger samt filosofiske og konfessionsløse organisationer inden for rammerne af den åbne, gennemsigtige og regelmæssige dialog, der føres i henhold til artikel 17 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.

71. Der vil være regelmæssig udveksling af synspunkter med de relevante udvalg, underudvalg og arbejdsgrupper i Europa-Parlamentet om gennemførelsen, evalueringen og revisionen af disse retningslinjer.

Ikkeudtømmende liste over internationale normer, standarder og principper, som
EU kan gøre gældende eller anvende i sine kontakter med tredjelande.

De Forenede Nationer

Traktater:

1948 – *Konvention om forebyggelse af og straf for folkedrab*

- Artikel ii – Definition af "folkedrab"

1951 – *Konvention om flygtninges retsstilling*

- Artikel 1 – Bestemmelse af udtrykket "flygtning"

- Artikel 3 – Forskelsfri behandling

- Artikel 4 – Religion

- Artikel 33 – Forbud mod udvisning eller afvisning

1954 – *Konvention om statsløse personers retsstilling*

- Artikel 3 og 4

1966 – *International konvention om borgerlige og politiske rettigheder*

- Artikel 2, 4, 18, 20, 24, 26 og 27

1966 – *International konvention om afskaffelse af racediskrimination*

- Artikel 5

1966 – *International konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder*

- Artikel 2 og 13

1979 – *Konvention om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder*

- Artikel 2

1989 – *FN's konvention om barnets rettigheder*

- Artikel 2, 14, 20, 29 og 30

Erklæringer:

1948 – *Verdenserklæringen om menneskerettigheder*

- Artikel 2, 16, 18 og 26

1981 – *Erklæring om afskaffelse af alle former for intolerance og forskelsbehandling på grundlag af religion og tro* 1986 – *Erklæring om retten til udvikling*

- Artikel 6

1992 – *Erklæring vedrørende rettigheder for personer, der tilhører nationale eller etniske, religiøse og sproglige minoriteter*

2007 – *FN's erklæring om oprindelige folks rettigheder*

Generelle bemærkninger:

1993 – *Menneskerettighedskomiteén – generel bemærkning nr. 22: Ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed (artikel 18)*

1994 – *Menneskerettighedskomiteén – generel bemærkning nr. 23: Mindretals rettigheder (artikel 27)*

2011 – *Menneskerettighedskomiteén – generel bemærkning nr. 34: Menings- og ytringsfrihed (artikel 19)*

Regionale standarder

Det bør bemærkes, at nogle regionale standarder yder begrænset eller utilstrækkelig beskyttelse af religions- og trosfriheden i forhold til internationale standarder. EU-personale bør være opmærksomt på sådanne begrænsninger ved henvisning til disse traktater.

Europarådet

1950 – Konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder

- Artikel 9 – Ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed
- Artikel 10

1952 – Protokol nr. 1 (til ovenstående)

- Artikel 14 – Forbud mod diskriminering
- Artikel 2 – Ret til uddannelse

2000 – Protokol nr. 12 (til ovenstående)

- Artikel 1 – Generelt forbud mod diskrimination

1995 – Rammekonvention om beskyttelse af nationale mindretal

- Artikel 4, stk. 1, artikel 5, 6, 7, 8, 12 og 17

2006 – Kommentar vedrørende uddannelse ("Commentary on Education") (under ovenstående)

1997 – Europæisk konvention om statsborgerret

- Artikel 5 – Ikkediskrimination

2006 – Europarådets konvention om undgåelse af statsløshed ved statssuccession

- Artikel 4 – Ikkediskrimination

2011 – Europarådets konvention om forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet

- Artikel 4, 12, 32, 37, 38 og 42

2000 – ECRI's generelle henstilling nr. 5: Bekæmpelse af intolerance og diskrimination over for muslimer

2002 – ECRI's generelle henstilling nr. 7: National lovgivning til bekæmpelse af racisme og racediskrimination

2004 – ECRI's generelle henstilling nr. 9: Bekæmpelse af antisemitisme

2004 – Europarådets Venedigkommission/OSCE's retningslinjer for revision af lovgivning vedrørende religion eller tro ("Guidelines for Review of Legislation Pertaining to Religion or Belief")

Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE)

Helsingforslutakten, 1975 – kurv 1, princip 7

Slutdokument fra CSCE-opfølgingskonferencen i Wien, 1989 – artikel 11, 13, 16, 17, 19, 20, 32, 59, 63 og 68

1989 – Wiendokumentet – princip 13, 16 og 17

2004 – Europarådets Venedigkommission/OSCE's retningslinjer for revision af lovgivning vedrørende religion eller tro ("Guidelines for Review of Legislation Pertaining to Religion or Belief")

2007 – OSCE – Toledoprincipperne for undervisning i religion og tro i offentlige skoler ("Toledo principles on teaching about religions and beliefs in public schools") – udarbejdet af ODIHR's rådgivende råd af eksperter i religions- og trosfrihed

Organisationen af Amerikanske Stater (OAS)

1969 – Den amerikanske menneskerettighedskonvention ("San José-pagten", Costa Rica)

- Artikel 1 – Pligt til at respektere rettigheder
- Artikel 12 – Samvittigheds- og religionsfrihed
- Artikel 13 – Straf for tilskyndelse til religiøst had
- Artikel 16 – Foreningsfrihed
- Artikel 22 – Fri bevægelighed og opholdsret

1988 – Tillægsprotokol til den amerikanske menneskerettighedskonvention vedrørende økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder ("San Salvador-protokollen")

- Artikel 3 – Forpligtelse vedrørende ikkeforskelsbehandling

1994 – Den interamerikanske konvention om forebyggelse, retsforfølgning og udryddelse af vold mod kvinder ("Belém do Pará-konventionen")

- Artikel 4

Den Afrikanske Union (AU)

1969 – Konventionen om specifikke aspekter af flygtningeproblemerne i Afrika

- Artikel iV – Ikkeforskelsbehandling

1981 – Det afrikanske charter om menneskers og folks rettigheder

- Artikel 2 og 8

1990 – Det afrikanske charter om børns rettigheder og velfærd

- Artikel 1 – Deltagende staters forpligtelser
- Artikel 3 – Ikkeforskelsbehandling
- Artikel 9 – Ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed
- Artikel 11 – Uddannelse
- Artikel 25 – Adskillelse fra forældre
- Artikel 26 – Beskyttelse mod forskelsbehandling

Den Arabiske Liga

2004 – Det arabiske menneskerettighedscharter

- Artikel 3, 4, 25, 30 og 34

ASEAN

2012 – ASEAN-menneskerettighedserklæringen

- Artikel 22

Commonwealth

2013 – Menneskerettighedschartret

- Afsnit IV – Tolerance, respekt og forståelse

Den Europæiske Union og medlemsstaterne

Traktaten om Den Europæiske Union

- Artikel 6

Traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde

- Artikel 11
- Artikel 17

2000 – Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder

- Artikel 10 – Ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed
- Artikel 14 – Ret til uddannelse
- Artikel 21 – Ikkeforskelsbehandling
- Artikel 22 – Kulturel, religiøs og sproglig mangfoldighed

2006 – EU's direktiv om ligebehandling

2008 – EU's rammeafgørelse om bekæmpelse af racisme og fremmedhad

2009 – Rådets konklusioner af 16. november 2009 om religions- og trosfrihed

2011 – Rådets konklusioner af 21. februar 2011 om intolerance, diskrimination og vold på grundlag af religion eller tro

2011 – Rådets konklusioner af 20. juni 2011 om konfliktforebyggelse

2009 – EU's koncept for styrkelse af EU's mæglings- og dialogkapaciteter

2009 – Religions- og trosfrihed – hvordan Ministeriet for Udenrigs- og Commonwealthspørgsmål kan bidrage til at fremme respekt for denne menneskerettighed (Det Forenede Kongeriges værktøjssæt vedrørende religions- og trosfrihed)